

Ekonomická
fakulta
Faculty
of Economics

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Ekonomická fakulta
Katedra regionálního managementu

TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Vliv Evropské unie na nečlenské evropské státy

Vypracoval: Bc. Tomáš Linhart
Vedoucí práce: doc. RNDr. Zuzana Dvořáková Líšková, Ph.D.

České Budějovice 2023

ÚVOD

Diplomová práce s názvem „*Vliv Evropské unie na nečlenské evropské státy*“ přináší informace nejen o historii vzájemných vztahů EU s členskými státy, ale hlavní impakt míří na evropské státy, které nejsou doposud z různých subjektivních i objektivních důvodů členy tohoto politicko-hospodářského společenství. Práce tedy charakterizuje politické naladění vůči členství v EU a analyzuje politicko-právní vazby mezi Unií a třemi vybranými nečlenskými evropskými státy. Přesněji se jedná o Srbskou republiku, Norské království a Spojené království Velké Británie a Severního Irska.

Diplomová práce popisuje spolupráci Unie s jednotlivými referenčními státy, a navíc posuzuje zájmy a výhody proč být, či důvody proč nebýt členem Evropské unie, dále je práce komplexním textem pro oblast Společné zahraniční a bezpečnostní politiky, Společné bezpečnostní a obranné politiky a Evropské politiky sousedství. Souvislosti teoretického textu uvádí do kontextu praktická část diplomové práce, která mapuje aktuální stav bilaterálních vztahů Evropské unie s referenčními státy.

Prostřednictvím komparace nejen dostupných odborných tuzemských i zahraničních zdrojů, ale také i se zdroji mezinárodního legislativního charakteru, práce popisuje vzájemné politické a hospodářské vztahy Unie s referenčními státy. Práce tedy přináší analýzu vzájemných aktuálních vztahů Evropské unie se Srbskou republikou, která podala přihlášku na konci roku 2009 a od té doby usiluje o právoplatné členství. Oproti tomu stavím vzájemné vztahy Unie s Norským královstvím, které naopak přihlášku pozastavilo na základě neshodného očekávání politické a občanské veřejnosti. Do třetice komplexnost textu doplní analýza současných vztahů Evropské unie se Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska, které naopak bylo dlouholetým členským státem a Evropskou unii opustilo na začátku roku 2020.

CÍLE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Diplomová práce zjišťuje ekonomicko-hospodářské a environmentální vztahy mezi Evropskou unií, Srbskou republikou, Norským královstvím a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska. Cílem práce je tedy zjistit a definovat politicko-právní dynamiku EU s referenčními nečlenskými státy, dále popsat zájem EU o ekonomicko-hospodářské a environmentální vztahy s danými státy a popsat jejich vzájemné bilaterální vztahy v oblasti zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky.

Stanoveného cíle bude dosaženo vybranými metodami, především pak komparace veřejně dostupných zdrojů a výchozích textů v podobě tuzemských a mezinárodních dokumentů a mezinárodních dohod.

V diplomové práci jsem pracoval s následujícími výzkumnými otázkami:

- ***Výzkumná otázka č. 1***

Které aktivity Evropské unie ovlivňují přímo či nepřímo politicko-právní vztahy s referenčními státy?

- ***Výzkumná otázka č. 2***

Věnuje Evropská unie dostatek pozornosti ekonomickým, hospodářským a environmentálním vztahům s referenčními státy?

- ***Výzkumná otázka č. 3***

Jaké jsou bilaterální vztahy Evropské unie v oblasti bezpečnostní a obranné politiky s referenčními státy?

METODIKA ZPRACOVÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Vliv Evropské unie na třetí země může být významný a přímé, i nepřímé aktivity mohou mít rozsáhlý dopad. Jedná se například o: **bezpečnost, migrace, obchod, rozvojová pomoc, životní prostředí.**

K prozkoumání vlivu EU na třetí státy, respektive na tři referenční, zájmové byla využita metoda komparace veřejně dostupných zdrojů a výchozích textů v podobě odborné literatury, mezinárodních dokumentů a relevantních internetových odkazů. Jedná se o způsob porovnání dostupných tematických zdrojů, který zahrnuje analýzu a interpretaci použitých textů.¹ Komparace byla využita s cílem pochopit a popsat aktuální vztahy EU se Srbskem, Norskem a Spojeným královstvím jako zástupců třetích zemí, tedy zemí ležících na území Evropy, avšak ne nosící statut členské země Evropské unie.

Použitá srovnávací metoda umožňuje porovnávání dvou nebo více zdrojů s cílem zjistit podobnosti a rozdíly a získat poznatky o jejich příčinách a důsledcích. Metoda má několik výhod, například umožňuje studovat složité jevy systematickým, důsledným způsobem a zobecnit získaná zjištění. Pomáhá ověřovat hypotézy a teorie srovnáváním různých případů.

¹ Kraus, J. (2005). *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Academia.

Komparace sebou přináší i vybraná omezení. V případě této diplomové práce se jedná především o omezenou dostupnost údajů a zdrojů a částečnou subjektivitu předloženého zpracování, avšak provedenou s maximální snahou o souvislou a validní prezentaci získaných informací.

Při selekci dokumentů byly vzaty v potaz všechny veřejné dokumenty v českém a anglickém jazyce. Komparace textu byla provedena jako retrospektivní, tedy jednorázovým pohledem a posuzováním subjektivně nejdůležitějších bodů a myšlenek textu. Záměrem bylo vytvořit takový text, který poslouží k rychlému pochopení a orientaci v tématu. Hlavním zdrojem informací byla odborná literatura, tematická periodika a oficiální portály EU a vybraných států. Dokumenty, které prošly rešerší, jsou dostupné jak v písemné, tak i elektronické podobě. Bilaterální a multilaterální dohody byly převážně čerpány z Úředního věstníku Evropské unie. K vyhodnocení sběru dat byl využit systém srovnávacích tabulek, a to především proto, aby byla zachována přehlednost sledovaných dat, dodržena jejich hierarchie a srozumitelnost jejich následné reprodukce.

Diplomová práce mapuje aktuální stav bilaterálních vztahů Evropské unie se Srbskem, Norskem a Spojeným královstvím: **Srbsko podalo přihlášku na konci roku 2009 a od té doby usiluje o právoplatné členství v EU; Norsko přihlášku do EU pozastavilo na základě referenda, respektive neshodného očekávání politické a občanské veřejnosti; Spojené Království bylo dlouholetým členem a opustilo EU na začátku roku 2020.**

Výběr zemí byl ovlivněn vlastní autorským zájmem, dále pak geologickým položením vybraných zemí, jejich aktuální ekonomicko-společenskou situací, historickým kontextem vztahů s EU a vzájemným očekáváním. Výběr tedy předurčila především aktuální ochota země být nedílnou součástí EU, geografické umístění, hospodářské postavení a politické uspořádání každé ze tří zemí.

VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŘEŠENÍ

Výsledky výzkumného řešení jsou zpracovány do tabulky prostřednictvím rešerše vybraných mezinárodních dokumentů. Jedná se o sekundární soupis nebo souhrn dostupných a veřejných zdrojů, které se váží k tématu diplomové práce.

Výzkumná otázka č. 1

Politicko-právní vztahy EU s retenčními státy		
Srbsko	Norsko	Spojené království
Smluvní vztahy	Smluvní vztahy	Smluvní vztahy
Stabilisation and Association Agreement / Dohoda o stabilizaci a přidružení	The European Economic Area Agreement / Dohoda o Evropském hospodářském prostoru	EU–UK Trade and Cooperation Agreement / Dohoda o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím
Zájmové oblasti	Zájmové oblasti	Zájmové oblasti
Komplexní dohoda o obchodu a spolupráci	Zóna volného obchodu mezi státy EU, Islandu, Lichtenštejnska a Norska	Dohoda ruší stanovená cla a kvóty na zboží obchodované mezi oběma stranami po vystoupení UK z EU
Přínosy pro EU	Přínosy pro EU	Přínosy pro EU
Srbsko musí provést celou řadu reforem, aby sladilo své instituce a standardy s unijními. To zahrnuje reformy v oblastech, jako je soudnictví, veřejná správa, boj proti korupci a organizovanému zločinu. EU poskytuje Srbsku finanční a technickou pomoc, v provádění těchto reforem.	Norsko finančně přispívá na některé programy a iniciativy EU například v oblasti výzkumu a vývoje, ochrany životního prostředí, sociální a hospodářské soudržnosti.	Dohoda přináší ochranu práv občanům EU včetně práva žít, pracovat a studovat ve Spojeném království. Dohoda rovněž zahrnuje systém řešení sporů prostřednictvím nezávislého rozhodčího tribunálu.

Přínosy pro Srbsko	Přínosy pro Norsko	Přínosy pro UK
Dohoda má za cíl podpořit politické reformy v Srbsku a finanční příspěvky od EU. Srbsko má přístup na trh EU.	Vnitřní trh a volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a osob.	Potvrzení práv občanů Spojeného království v Evropské unii.
Konkrétní aktivity EU	Konkrétní aktivity EU	Konkrétní aktivity EU
Politický dialog, podpora reforem soudnictví, veřejné správy a boje proti korupci, finanční pomoc prostřednictvím různých programů.	Účast v programech EU, finanční příspěvky, politický dialog, spolupráce v konkrétních oblastech.	Po brexitu se změnily aktivity EU v UK. Spojené království není povinno provádět zákony a nařízení EU. Nadále však spolupracují v oblastech společného zájmu, jako je obchod, bezpečnost a ochrana životního prostředí.

Výzkumná otázka č. 2

Ekonomické, hospodářské a environmentální vztahy EU s referenčními státy		
Srbsko	Norsko	Spojené království
Smluvní vztahy	Smluvní vztahy	Smluvní vztahy
Stabilisation and Association Agreement / Dohoda o stabilizaci a přidružení	The European Economic Area Agreement / Dohoda o Evropském hospodářském prostoru	EU–UK Trade and Cooperation Agreement / Dohoda o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím
Zájmové oblasti	Zájmové oblasti	Zájmové oblasti
Komplexní dohoda o obchodu a spolupráci.	Zóna volného obchodu mezi státy EU, Islandu, Lichtenštejnska a Norska.	Dohoda o hospodářských otázkách a udržitelném rozvoji.

Přínosy pro EU	Přínosy pro EU	Přínosy pro EU
Přiblížení Srbska environmentálním normám EU.	Finanční příspěvek Norska na některé programy a iniciativy EU v oblasti výzkumu a vývoje, ochrany životního prostředí, sociální a hospodářské soudržnosti	Výhody z hlediska ochrany životního prostředí, mechanismů o provádění a prosazování právních předpisů v oblasti životního prostředí jako pojistka pro Spojené království v dodržování norem stanovených EU.
Přínosy pro Srbsko	Přínosy pro Norsko	Přínosy pro UK
Partnerství, které jim umožňuje společně řešit environmentální výzvy a podporovat udržitelný rozvoj v regionu.	Vnitřní trh a volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a osob.	Potvrzení práv občanů Spojeného království v Evropské unii.
Konkrétní aktivity EU	Konkrétní aktivity EU	Konkrétní aktivity EU
Politický dialog a výměna informací o monitorování kvality ovzduší a provádění opatření ke snížení emisí ze zdrojů.	Účast v programech EU, finanční příspěvky, politický dialog, spolupráce v konkrétních oblastech.	Dohoda o partnerství a spolupráci zahrnuje závazky obou stran dodržovat vysokou úroveň ochrany životního prostředí a podporovat udržitelný rozvoj, což by mohlo vést ke zlepšení environmentálních norem a postupů v EU i ve Spojeném království.

Výzkumná otázka č. 3

Bezpečností a obranné vztahy EU s referenčními státy		
Srbsko	Norsko	Spojené království
Smluvní vztahy	Smluvní vztahy	Smluvní vztahy
Stabilisation and Association Agreement / Dohoda o stabilizaci a přidružení	The European Economic Area Agreement / Dohoda o Evropském hospodářském prostoru	EU–UK Trade and Cooperation Agreement / Dohoda o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím
Zájmové oblasti	Zájmové oblasti	Zájmové oblasti
Komplexní dohoda o obchodu a spolupráci.	Zóna volného obchodu mezi státy EU, Islandu, Lichtenštejnska a Norska, která se výslovně nezabývá bezpečnostní politikou.	Ustanovení o spolupráci ve vymáhání práva, justice a zahraniční politiky.
Přínosy pro EU	Přínosy pro EU	Přínosy pro EU
Srbsko musí provést celou řadu reforem, aby sladilo své instituce a standardy s institucemi a standardy EU. To zahrnuje reformy v oblastech, jako je soudnictví, veřejná správa, boj proti korupci a organizovanému zločinu. EU poskytuje Srbsku finanční a technickou pomoc, aby podpořila jeho úsilí o provádění těchto reforem.	Norsko finančně přispívá na některé programy a iniciativy EU například v oblasti výzkumu a vývoje, ochrany životního prostředí, sociální a hospodářské soudržnosti.	Dohoda přináší ochranu práv občanům EU včetně práva žít, pracovat a studovat ve Spojeném království. Dohoda rovněž zahrnuje systém řešení sporů prostřednictvím nezávislého rozhodčího tribunálu.

Přínosy pro Srbsko	Přínosy pro Norsko	Přínosy pro UK
Dohoda má za cíl podpořit politické a hospodářské reformy v Srbsku prostřednictvím finančních příspěvků od EU. Srbsko má přístup na trh EU.	Norsko není členem SZBP EU, ale v jednotlivých případech se účastní některých zahraničněpolitických iniciativ EU.	Smlouva může přispět k posílení bezpečnosti Spojeného království několika způsoby.
Konkrétní aktivity EU	Konkrétní aktivity EU	Konkrétní aktivity EU
Politický dialog, podpora reforem soudnictví, veřejné správy a boje proti korupci, finanční pomoc prostřednictvím různých programů.	Účast v programech EU, finanční příspěvky, politický dialog, spolupráce v konkrétních oblastech.	Ustanovení o spolupráci v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky, která mohou pomoci řešit bezpečnostní výzvy, které mohou vzniknout ve třetích zemích.

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ VÝSLEDKY A ZÁVĚR

1. výzkumná otázka

První výzkumná otázka měla za cíl definovat aktivity Evropské unie, které přímo či nepřímo ovlivňují politicko-právní vztahy se třemi referenčními státy. Vzájemné vztahy jsou provázány řadou mezinárodních smluv a dohod a definují především bilaterální vztahy Unie s každým konkrétním referenčním státem. Komparace dostupných odborných textů a oficiálních dokumentů popisuje možný významný dopad činností EU na politicko-právní vztahy s referenčními státy především u těchto aktivit: **politika rozšíření, politika sousedství, obchodní politika, zahraniční politika a humanitární pomoc**. Ke konkrétním aktivitám EU vůči Srbsku patří především intenzivní politický dialog, podpora reforem soudnictví, veřejné správy a boje proti korupci, finanční pomoci prostřednictvím různých programů. Naopak Norsku EU umožňuje účast v programech EU, politických dialozích a spolupráci v konkrétních oblastech. V případě Spojeného království se po brexitu změnila aktivity Unie v UK. Spojené království není povinno provádět zákony a nařízení EU. Nadále však spolupracují v oblastech společného zájmu, jako je obchod, bezpečnost a ochrana životního prostředí. Celkově může mít

činnost EU významný dopad na politicko-právní vztahy s nečlenskými evropskými státy a vytvářet příležitosti pro další spolupráci a sladění s politicko-právním rámcem EU.

- Činnost EU může mít významný dopad na politicko-právní vztahy se **Srbskem**. Některé z těchto aktivit zahrnují: **politiku rozšíření, proces stabilizace a přidružení, přístupová jednání, právní stát a lidská práva, obchodní a hospodářské vztahy**. Aktivity EU mají významný dopad na politicko-právní vztahy se Srbskem a jsou klíčovou hnací silou sbližování Srbska s normami EU a jeho případného přistoupení k EU.
- **Norsko** není členem EU, ale má s ní úzké vztahy prostřednictvím EHS a dalších dohod a souvisejících politik: **dohoda o EHP, schengenská dohoda, společná zahraniční a bezpečnostní politika, obchodní politika**. Činnost Unie může mít významný dopad na politicko-právní vztahy s Norskem, zejména v oblastech týkajících se hospodářské a regulační spolupráce, volného pohybu a zahraniční politiky. Dohoda o EHP a další dohody mezi EU a Norskem poskytují rámec pro tuto spolupráci, ale také vyžadují, aby Norsko v určitých oblastech sladilo své zákony a předpisy s normami EU.
- **Spojené království** bylo členem Evropské unie do 31. ledna 2020 a od té doby má s EU nové vztahy, protože opustilo jednotný trh a celní unii EU. Nicméně EU a Spojené království mají stále úzké politicko-právní vztahy a činnost EU může mít na tyto vztahy významný dopad. Mezi tyto činnosti patří například: **obchodní a hospodářské vztahy, protokol o Severním Irsku, zahraniční politika a bezpečnostní spolupráce, práva občanů**. I u třetího referenčního státu může mít činnost EU významný dopad na politicko-právní vztahy, a to zejména v oblastech týkajících se obchodu, hospodářské spolupráce, Severního Irska, zahraniční politiky, bezpečnosti a práv občanů.

2. výzkumná otázka

Ačkoli EU obecně věnuje pozornost hospodářským, politickým a **environmentálním vztahům** s evropskými zeměmi mimo EU, mohou existovat oblasti, kterým je třeba věnovat větší pozornost a ve kterých spolupracovat. EU je odhodlána udržovat úzká partnerství se sousedními zeměmi a usilovat o vzájemnou spolupráci a porozumění. Se Srbskem vede Unie především politický dialog a vzájemně se informují o monitoringu ovzduší a provádění opatření ke snížení emisí z různých zdrojů. V případě Norska se jedná především o účast v programech EU, finanční příspěvky, politický dialog, spolupráce v konkrétních oblastech. Vzájemné vztahy EU s UK doznaly významných změn po brexitu v podobě dohody – Dohoda o partnerství. Spolupráce zahrnuje závazky obou stran dodržovat vysokou úroveň ochrany životního prostředí

a podporovat udržitelný rozvoj, což by mohlo vést ke zlepšení environmentálních norem a postupů Evropské unie i ve Spojeném království.

- EU podporuje Srbsko v environmentálních aktivitách a je jeho největším obchodním partnerem s významnými zdroji přímých zahraničních investic. Vzájemně usilují o **posílení svých obchodních a investičních vazeb**. EU je pro Srbsko hlavní vývozní destinací a vzájemná dohoda o stabilizaci a přidružení pomohla tento obchod usnadnit. EU se rovněž podílí na poskytování finanční a technické pomoci Srbsku na podporu jeho hospodářských reforem a integrace do evropského trhu. Srbsko aktivně usiluje o členství. EU Srbsko aktivně podporuje a pomáhá s tamními politickými a institucionálními reformami, včetně reforem v oblasti právního státu, lidských práv a demokracie. V oblasti životního prostředí spolupracují na **podpoře udržitelného rozvoje** a společně řeší otázky ohledně životního prostředí. EU poskytuje Srbsku **finanční a technickou pomoc** na podporu jeho úsilí o **snížení emisí** skleníkových plynů, zlepšení **nakládání s odpady** a podporu **obnovitelných zdrojů energie**.
- **Norsko** je členem EHP, což mu umožňuje účastnit se vnitřního trhu EU a posilovat vzájemné silné hospodářské vztahy. EU je největším norským obchodním partnerem. Norsko je naopak jedním z nejvýznamnějších dodavatelů energie, včetně ropy, plynu a elektřiny do Unie. Taktéž realizují řadu společných iniciativ v oblastech, jako je výzkum a inovace, doprava a rybolov. Pokud jde o vztahy v oblasti životního prostředí, Norsko se aktivně podílí na mezinárodním úsilí v boji proti změně klimatu. Zavázalo se, že dosáhne uhlíkové neutrality do roku 2030. Vzájemně spolupracují v řadě environmentálních otázek, včetně zmírňování **změny klimatu, zachování biologické rozmanitosti** a udržitelného rozvoje.
- Vztahy mezi EU a **UK** procházejí v posledních letech významnými změnami, zejména po rozhodnutí vzdát se členství v Unii. V důsledku toho se změnila pozornost, kterou Evropská unie věnuje hospodářským, politickým a environmentálním vztahům se Spojeným královstvím. Vzájemně mají **vysoce integrované hospodářské vztahy**, přičemž si navzájem zůstávají největšími obchodními partnery. V souvislosti s brexitem vyjednali novou obchodní dohodu, která nahrazuje dosavadní členství UK ve vnitřním trhu a celní unii. EU rovněž pečlivě sleduje, jak UK dodržuje podmínky dohody o vystoupení z členství v rámci brexitu, která zahrnuje ustanovení o finančním vyrovnání, právech občanů a irské hranici. Jednají také o řadě dalších dohod, včetně dohod o bezpečnosti, prosazování práva a zahraničněpolitické spolupráci. Ohledně vztahů v oblasti životního prostředí spolupracují v řadě environmentálních otázek,

včetně změny klimatu, zachování **biologické rozmanitosti a udržitelného rozvoje**. UK se dohodlo s EU na spolupráci v oblasti stanovování cen uhlíku a obchodování s emisemi.

3. výzkumná otázka

Bilaterální vztahy EU vůči Srbsku v oblasti **bezpečnostní a obranné politiky** míří především do politických dialogů, podpora reforem soudnictví, veřejné správy a boje proti korupci, finanční pomoc prostřednictvím různých programů. Ve stejné oblasti podporuje EU Norsko k účasti v různých programech, vzájemně se finančně podporují prostřednictvím různých programových příspěvků, vedou úzké politické dialogy a spolupracují v řadě konkrétních oblastí. I v oblasti bezpečnostní a obranné politiky doznaly vztahy EU a UK určitých změn. I nadále však platí ustanovení o spolupráci v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky, která mohou pomoci řešit bezpečnostní výzvy, které mohou vzniknout ve třetích zemích.

- EU navázala se **Srbskem** dvoustranné vztahy v oblasti bezpečnostní a obranné politiky, jejichž cílem je podpořit úsilí této země v řešení bezpečnostních výzev a podpořit stabilitu v regionu západního Balkánu. Vedou pravidelný politický dialog o bezpečnostních otázkách s cílem posílit schopnost Srbska řešit různé výzvy a podporovat bezpečnost a stabilitu v regionu. Mezi klíčové oblasti spolupráce mezi EU a Srbskem v oblasti bezpečnosti a obrany patří: **reforma obranného a bezpečnostního sektoru, správa hranic, boj proti terorismu, krizové řízení**.
- EU a **Norsko** mají silné bilaterální vztahy v oblasti bezpečnostní a obranné politiky s cílem posílit regionální bezpečnost a stabilitu a podporovat spolupráci při řešení společných bezpečnostních výzev. Mezi klíčové oblasti spolupráce patří: **účast na vojenských misích a operacích EU, kybernetická bezpečnost, námořní bezpečnost, krizové řízení, obranný a bezpečnostní výzkum**.
- Před brexitem bylo UK jedním z největších přispěvatelů do těchto iniciativ EU, včetně přispívání do vojenských misí a operací EU a účasti na společných programech zadávání veřejných zakázek. Po brexitu navázaly nové vztahy v oblasti bezpečnostní a obranné politiky, které zahrnují: **politický dialog, boj proti terorismu, kybernetická bezpečnost, krizové řízení, partnerství v oblasti obranného a bezpečnostního výzkumu**.

Použité zdroje:

Kraus, J. (2005). *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Academia.